De

Herpete ſeu Formica

veterum

labis venereae non prorſus experte

Programma,

quo

nonnullorum Medicinae candidatorum

promotiones

indicat

Decanatuque 1800 et 1801 geſto

ſe abdicat

D. Phil. Gabr. Henſler

Reg. Dan. Archiater et Prof. Med. Ord. Kilon.

Kiliae 1801

in bibliopolio academico

typis C. F. Mohr.

§. I.

Dissertationis argumentum.

Quo quondam tempore animum ad indaganda venereae luis primordia applicui, pestiferum illum morbum, qui sub finem saeculi XV. per omnem fere Europam increbuit, quique luem hanc primitus sparsisse vulgo creditur, *Formicam* a multis huius aetatis medicis, iisque, qui de lue scripserunt, fere primis appellatam esse animaduerti (1).

Hunc vero morbum, *Formicam* medicis, *Gallicum* in vulgus dictum, plerique medici «non quidem nouum putarunt, ut vulgus opinatur, verba sunt *Wimphelingii*, sed superioribus annis tam visum, quam aegerrime perpessum.»

(1) cf. *Schellig*, qui primus, certe inter primos, pustulas malas s. *malum de Francia* Formicam appellat et in Schelligii l. *praefat. Jac. Wimphelingii.* (*Gesch. d. Lustseuche* I. p. 5. Excerpt. p. 1. 9. *Grunerus* noster *Aphrodis.* p. 40.) Alios complures infra laudabimus.

Huius itaque ipſius tum ſaeculi, tum anteriorum ſaeculorum medicos libros euolvens, Formicarum non ſolum mentionem ſaepiſſime factam eſſe vidi, ſed earum etiam ſigna curationesque ſedulo fuiſſe notatas. Quem etiam morbum, olim celebratum, iamiam plane incognitum, non leuem fuiſſe, ſed admodum grauem, ex ipſa medicatione facile collegi, quippe quam multa pharmacorum farragine et vel ipſis Mercurialibus medici tentarunt. E morbi vero externa ſpecie obſcura et indefinita, quae modo ad verrucas, modo ad puſtulas accedere, modo ulceroſae indolis eſſe videbatur, de ipſa morbi natura parum mihi conſtitit. Sub Formicae et Formicae miliaris nomine *Herpetem* forte *Herpetemque miliarem* latere, probabilis quidem, ſed anceps fuit coniectura. Certiorem tamen me fecit *Guido de Cauliaco* (2) medicus ſaeculi XIV. inſignis,

(2) Chirurg. magn. Tr. II. Doctr. I. cap. 3. edit. Junt. Venet. 1546. p. 13. «Puſtulae malae cholericae ſunt omnes, quae in ſui eruptione dimittunt *eroſionem ac virulentiam*, ut ſunt omnes ab Herpete usque ad Cancrum. Et licet ſint multae ſpecies carentes nomine, tamen ſunt duae nominatae manifeſtae, *Herpes*, videlicet

in Arabum et Graecorum libris aequaliter verſatus, qui quidem, quas puſtulas Arabes Formicam dicunt, easdem Herpetes Graecis dici, diſerte affirmat.

Herpes vero Graecorum illa ipſa non eſt affectio cutanea, quam hodienum noſtrates dicunt. Noſtrates exochas cutis fere omnes, ſiue ſiccae ſint, ſiue humidae, ſiue ſerpant, ſiue fixae loco ſuo inſideant, quarumque adeo multa eſt et multigena farrago, has non ſolum omnes, ſed quicquid etiam in cute effloreſcit, cuius aut nomen aut indolem vulgus medicorum ignorant, ad Herpetica (Dartres, Flechten) referre ſe poſſe ſibi videntur (3). Adeo varia iamiam eſt et inconſtans Herpetici nominis ſignificatio.

Cenchrias Graece: Arabice Formica et *Miliaris. Auicenna* vero omnes puſtulas malas Cholericas vocat Formicas.» Quas cholericas dixerint, dein e *Galeno* explicabitur.

(3) Egregius inter multos eſt *de Rouſſel* tract. *de Herpete* Cadomi 1779; qui recuſus eſt in *Schlegelii Theſ. Path. Therap.* II. 1. Herpetis farinacei, ſquamoſi, discreti fugacisque, cruſtati, miliaris, phlyctaenoidei, eſthiomeni etc. variis ſpeciebus ſubiungit omne fere agmen exanthematum a *Celſo* aliisque memoratorum.

Graeci vero medici, qui quicquid ſenſibus obuium eſt, curatius plerumque diſtinguere aptisque nominibus inſignire ſolent, non ſolum non niſi quae ſerpunt Herpetica appellant, verum etiam discrimen inter humidas ſiccasque, vel ipſo *Celſo* non excepto (4), exacte ſatis obſeruant. Acciores quidem exochas priſci Graeci *Lichenas*, Celſus *Vitiliginem* et *Impetigines*, Arabiſtae *Volaticam* appellarunt, unde vernaculum nobis *Flechten*: (5) humidiores vero puſtulas ſ. phlyctaenas proſerpentes Graeci

(4) Exanthematum complura nomina *Celſus*, cuius quidem lectione lubenter et praeprimis hodieque iuuamur, ſubinde aut mutauit, aut ambigue atque inſolenter uſurpauit. In exocharum vero variarum generibus discernendis ipſe tamen, quae *ſerpunt*, non ſolum ſedulo indicauit, ſed etiam manifeſtum illud inter ſubhumidas ſiccasque discrimen exacte ſatis obſeruauit. Illae Herpetum Graecis dictorum; hae vero Leprae praenunciae eſſe ſolent utplurimum.

(5) Nic. *Leonicenus,* quem priſcae medicinae reſtauratorem iure ſuo *Hallerus* dicit; *de morbo Gallico* (Luiſini Aphrodiſ. p. 20): «Lichen» inquit «eſt morbus ille, qui latine dicitur impetigo, vulgo autem Volatica. — Quod malum Graeci λειχηνας vocarunt, nos latino vocabulo, docti impetiginem, vulgus Volaticam nuncupat.» Morbum vero Gallicum male Lichenas vocari

inprimis *Herpetes* appellarunt, Celſus aut populari nomine inſigniuit (*ignis ſacer*) aut ad *exanthemata* refert; Arabibus et Arabiſtis *Formicae* audiunt. Omnes vero Herpetes Formicasque non ſolum puſtulas vocarunt, ſed etiam, quae ex eiusmodi puſtulis ſaepe mox naſcuntur, *exulcerationes* (6).

Noſter hic vero libellus, qui totus circa Herpetes verſatur, *variam* quidem earum *indolem* ex antiquorum medicorum monimentis illuſtrabit; eo tamen conſilio, ut in argumenti tractatione ſimul ad ea potiſſimum momenta reſpiciatur, e quibus coniectari poſſit, *labis venereae* quicquam Herpetibus Formicisque fuiſſe affrictum.

multis comprobauit. Ad Lepram pertinere commonſtraui. (Geſch. d. Ausſatzes. p. 49. ſq.)

(6) *Galenus* Meth. Therap. II. 2. «*Herpes* non ſemper ulcus eſt. Quoties vero cum exulceratione eſt, vicinas partes corripit et ritu *ſerpentis* animalis (δικην ἑρποντος θηριου) depaſcit, nomen a ſerpendo ſortitus eſt: *Phagedaenae* a comedendo etiam nomen eſt inditum.» *Etymolog. magn.* Ερπης εςι παθος χαλεπον απο του ἑρπειν καθ' ὁλου του σωματος.

§. II.

Herpetum ex Hippocrate notitia.

In genuinis (1) *Hippocratis* libris quae ad rem noſtram faciunt, ſere haec ſunt:

1. *Prorrhetic.* II. 21. A *Nomarum* ſpeciebus, quas dein Graeci vocarunt *Phagedaenas*, nos *Gangraenas* et *Necroſin* appellare ſolemus, diſtinguit

> «*Herpetes*, omnium ulcerum, quae depaſcunt, (*ὅσα νεμεται*) minime periculoſos; verum maxime difficulter ſubmouendos ſecundum abditos cancros.»

Hoc ex loco non ſolum natura Herpetum *ulceroſa* ſed etiam *peruicacia* apparet, illi ſimilis, quae in Cancris abditis obtingere ſolet. (2) *Hippocratis* mentem, ut ſub-

(1) Genuina probaque Hippocratis ſcripta non niſi ea laudo, quae poſt *Mercurialis* et *Halleri* delectum, inprimis a *Grunero* noſtro ſunt comprobata *Cenſura libr. Hippocraticorum* Wratisl. 1772.

(2) Senſum *κατα γε κρυπτους καρκινους* recte Foeſius eodem modo explicat, quo Tullius dixit: «quibus ille *ſecundum* fratrem plurimum tribuebat.» De aliis abditis cancris modo, ut mox videbimus, Hippocrates egerat.

inde ſolet, *Galenus* egregie aſſecutus eſt. «Ex iis, ait, quae vicina depaſcunt, (επινεμεται) id quod ipſum ſanum corpus arrodit, *Phagedaenam* vocant. Depaſcit quoque *Herpes*, quae circa ſunt arrodens, ſed non niſi cutis exulceratio eſt.» Poſtquam alio loco *Galenus* varias ulcerum appellationes, ad rem ipſam non facientes (περιεργοτερας) reputauit: «nobis ſufficit, inquit, ex iis, quae vicina corripiunt, alia *Herpetes* appellare, quae ſummam tantum cutim afficiunt: alia *Phagedaenas*, quae etiam ſubiectam carnem corrumpunt.« (3) Nomarum quidem appellatio non penitus exoleuit: Phagedaenae tamen, a poſterioribus magis eſt frequentata.

2. *Prorrhet.* II. 18. aetatum morbos recenſens, praeter κηρια δεινα (4) *viris* tribuit

(3) *Galeni* prior locus eſt de *Tumor. praet. nat.* c. 13. poſterior *ad Aphor. Hipp.* VI. 45. Veriſſime autem in hoc ſimul addit: «Putridum ac depaſcens (το σηπεδονωδες και νομωδες) non uni eiusmodi ulcerum ſpeciei proprium eſt et peculiare, quoniam etiam absque ulcere putredo per ſe ipſa in multis partibus conſiſtere poteſt.»

(4) *Ceria* Foeſius ulcera dicit, faui in modum perforata et humorem mellis inſtar fundentia.

«Cancros abditos eosque latentes (*υποβρυχιους*) et *ex Epinyctidibus* oriundos Herpetes, donec ſexaginta annos multum ſuperarint»:

Senibus vero paulo poſt

«Cancros eosque abditos et quidem ſummas corporis partes occupantes (*ακροπαθους*).» (5)

Omnimode notabilis locus eſt. Varias fuiſſe Herpetum ſpecies non ſolum apparet, ſed etiam in his eos, qui e praegreſſis *Epinyctidibus* oriuntur, quas quidem ipſas, ut in vulgus notas, non niſi nominat: Herpetes ulceroſos vero ex illis enatos *virili* aetati praeprimis familiares eſſe indicat et quidem integrae adhuc mediaeque aetati. Poſt ſexa-

(5) Febrem *Hippocrates* ipſe *Epid.* I. ſaepe *μαλακως* incipere *και υποβρυχιον* lenem et latentem eſſe dicit. Ita et *Aretaeus acut.* II. 7. febrem dicit in profundo latentem et obſcuram (*πυρ ὑποβρυχιον, αλαμπες*). Quibus vero quum dein in ſenibus opponantur *ακροπαθοι*, *illi* virili aetati familiares cancri abditi nondum ulcerati videntur eſſe, qui in profundo corporis aut latentibus locis; *hi* vero ſenibus peculiares, qui in conſpicuis partibus naſcuntur, circa faciem, nares, aures, labra etc., quae fere etiam ſententia eſt *Foeſii* ad h. l. et in *Oecon.*

ginta ſex annos enim coeundi tum deſiderium tum facultatem ceſſare, antiquis medicis ipſique Hippocrati viſum eſt. Illi ipſi etiam aetati virili utriusque, ut videtur, ſexus cancros abditos i. e. nondum ulceroſos in locis latentibus vindicat: ſeniori autem eosdem, ſed inprimis ſumma corporis occupantes. Cancer vero omnis priſcis medicis non idem, qui iamiam noſtratibus, peſſimi moris tumor ulcusque dicitur, ſed omnis etiam non niſi mali moris (κακοηθες), ſiue tumor adhuc ſcirrhoſus fuerit, ſiue in ulcus abierit. (6)

3. *L. de Aëre Aquis et locis* II. in ciuitate, quae ventis calidis eſt expoſita, morbos ſexuum aetatumque exponens, adſerit,

«mulieres, morbis ac defluxionibus obnoxias (νοσερας και ροωδεας) eſſe —

(6) *Celſus* V. 28. ſect. 2. Carcinoma non idem (quod carbunculus) periculum afferre dicit, niſi imprudentia curantis agitatum eſt: — verum tolli nihil, niſi κακοηθες poteſt: reliqua curationibus irritantur. Idem VI. 18. ſect. 4. phagedaenam peiorem altioremque Cancri gradum vocat cf. *Foeſius* in *Oecon.* ad vocem καρκινωμα, ubi vel innatum Cancrum (καρκινον συμφυτον) ex Autore Coacarum citat.

viros vero epinyctidibus multis et in ano haemorrhoidibus.»

Haec, ſi quid iudico, ita intelligenda videntur: ab iis, quae noxia intus haerent, mulieres quidem ſexus ſui fluxionibus ſeu deſtillationibus (7) ſaepe liberantur; quae vero in viris cutim petere ſolent et puſtularum inprimis ſpeciem eam excitare, quas *Epinyctidas* vocant, quarumque indolem e *Celſo*, qui peſſimam puſtulam dicit, dein exponemus.

4. *Aphoriſm.* V. 22. varias poſt affectiones, quae quidem Calidorum applicationem indicant,

«Calidum amicum eſt et ad iudicationem confert (φιλιον καὶ κρινον) herpetibus *eſthiomenis*, ſedi, pudendo, utero, veſicae.

Haec ipſa autor libri Pſeudohippocratici *de Liquidorum uſu* ſub finem iisdem fere verbis repetit. «Herpetibus eſthiomenis denigra-

(7) Hunc locum erudite probeque explicuit celeb. *Coray* in h. l. Hippocr. T. II. p 29 non vero, licet etiam erudite, ut pote non ad mentem veterum medicorum, Epinyctidas p. 37. Admodum multa, at confuſe ſatis, congeſſit ad h. l. *Septalius.*

tis ipſis ſiue in gingiuis, ſiue in aure, ſiue in ano, ſiue in utero, his omnibus Calidum amicum eſt et iudicatorium, (*φιλιον και κρινον*)» (8).

Ex his vero *ipſius Hippocratis* effatis efficitur,

1. *Herpetes* ipſi dictos *ulcera* fuiſſe *cutanea* proſerpentia vicinasque partes corrodentia;

2. Herpetum *non unam* fuiſſe ſpeciem, quas inter diſerte nominat *eſthiomenum*, qui praeprimis in imo ventre ſitas partes et loca obſcoena occupare ſueuit;

3. alios dicit Herpetes *ex Epinyctidibus* enatos, quas quidem ipſe propius non definit: quibus vero

4. *virilem aetatem* omnem, inprimisque *viros* eosque in integra aetate conſtitutos valde obnoxios reputat, ut defluxionibus mulieres.

(8) *Galenus* ad hunc locum cauſam eſſe dicit, quod ulceribus ſit mordax et locis dictis admodum neruoſis inimicum frigus: calidum amicum ac ſalutare. *Jo. de Gorter* in *Medicina Hippocratica*: Notatu dignum eſt, ait, quod non abſolute recenſeat (Hippocrates) herpetem quemcunque, ſed qui exedit ſedem, pudenda, uterum et veſicam. II. p. 574.

Quae autem omnia ubi quis rite perpenderit ſimulque meminerit, artis noſtrae parentem in morbis non niſi ſedulo et curatius obſeruata, non vero cauſas morborum neque afferre, neque potuiſſe afferre, illum ſane labis e coitu contractae non poteſt aliqua ſuſpicio non ſubire.

In *Pſeudhippocraticis*, quae *collectioni* ſcriptorum Hippocraticorum inſerta ſunt, modo Herpetum variorum (9) ſit mentio, modo ipſarum etiam Epinyctidum. (10) Verum neque ad explicandum morbum ne-

(9) *Coac.* 628. «Serpentia ulcera (ἑρπηστικα) ſupra inguina, ad laterum mollitiem (κενεωνα) pubemque enata male affectam aluum indicant.» Alia Herpetum ſpecies eſt, *Zoſter* ſ. *Zona* dicta, cuius e viſcerum abdominalium praua indole fomes eſt ortus. Alia aeque leuis Herpetum ſpecies eſt, de qua autor *Epidem.* II. p. Foeſ. 1024: «*Sudamina* (ἵδρωϳες) atque *herpetes* in capite fiebant, qui tertio die exſiccata ſunt.» Quae tertio iam die exſiccata ſunt, ipſe δυςκριϳα vocat et ad miliaria noſtra propius accedere videntur.

(10) In *L. de internis affect.* Foeſ. p. 550. «Tibiarum ulcera, cuiusmodi circum Epinyctides, erupiſſe» dicuntur. Non niſi uno in loco *Epidem.* VII. Foeſ. p. 1239. de Epinyctidum externa ſpecie leuis aliqua occurrit commemoratio: «Ad lienis regionem exorta eſt per initia velut Epinyctis et inſuper tumor et rubedo dura.»

que ad argumentum noſtrum multum momenti afferunt.

§. III.

Graecorum Celſo anteriorum de Herpetibus obſeruata e Celſo.

Qui praeter Pſeudhippocraticos praeclari inter Graecos medici per VI. fere poſt Hippocratem ſaecula noſtram illuſtrarunt artem penitus fere interiere; illorum tamen obſervationibus edoctus, propria vero experientia vix exacutus *Celſus* (1) non ubique ſatis discernenter concinnauit *medicinam* illam *encycliam*, rerum ubertate ac ſermonis elegantia conſpicuam.

(1) Conf. quae de Celſi in arte medica peritia aduerſus laudatorem ipſius doctiſſimum *Morgagnium*, egregie monuit *Bianconi* in Sendſchreiben über d. Celſus edit. Germ. Lipſ. 1781. p. 123. Sane iuſto non iniurioſior in Celſum *Leonicenus* eſt, qui (*de morbo Gallico* in Luiſ. Aphrodiſ. ed. Boerh. p. 35.): «viderint, inquit, qui, ſolum cultum atque nitorem ſermonis attendentes, Celſum faciunt medicinae Deum, malintne Celſo homini Romano, an Hippocrati et rel. celebris nominis Graecis autoribus in Graeca morborum credere appellatione.»

Nomen quidem *Herpetum* priſcis Romanis non inauditum fuiſſe, patet e *Lucilio* (apud *Nonium Marc.* II. 375.) qui ſerpere dixit herpeſticam gangraenam. *Celſus* vero, e Romanis, qui primi medicinam attigerunt, fere ſolus ſuperſtes, ſub *ignis ſacri* appellatione V. 28. *ſect.* 4. agit de Herpetibus. (2) Sacer ignis *populari* nomine id morbi genus iam a *Lucretio* vocatur, « quod ſerpens repensque per artus ulceribus quaſi inuſtis corpus omne exurit.» *Scribonius Largus* ignem ſacrum zonamque iungit, quam Graeci ἑρπητα dicunt. *Plinius* etiam, «ignis ſacri, ait, plura ſunt genera, inter quae medium hominem ambiens, qui Zoſter vocatur.» (3)

(2) Sacrum ignem *Eryſipelas* eſſe putarunt Graecorum medicorum latini interpretes fere omnes, ipſo *Cornario*, *Foëſio* aliisque bonae notae non exceptis. *Celſus* autem iam V. 26. ſect. 33. de Eryſipelate egerat. Praeter *Sammonicum* equidem quenquam non noui, qui inter antiquos ſacrum ignem cum Eryſipelate confuderit.

(3) *Lucretii loca* ſunt *de rer. nat.* VI. 660. 61. 1164. 65. *Scribonii Compoſ.* c. 13. 23. 97. 98. *Plinii Hiſt. nat.* XXV. c. 11. 74. Ipſa in *Veterinaria* ignis ſacer morbus cutaneus pſoricus audit, qui cutim artusque depaſcit. *Virgilius* *Georg* II. 566. *Columella* VII. 5. Inſanabilis ſacer ignis, quam Puſulam vocant paſtores.»

Quod vero in his ſummum eſt, ipſa ſacri ignis a Celſo ea delineatur imago, quam *Herpetis* faciem graphice exprimere, palam profiteri non dubitavit priſcae medicinae gnariſſimus quisque interpres (4).

Sacri enim ignis, «qui malis quoque, (ut priora) ulceribus annumerari debet, duas ſpecies» ſatis diſtincte definiuit.

«*Alterum* ſubrubicundum eſt, exaſperatum per puſtulas continuas, perexiguas, in quibus *ſemper fere pus* eſt ſaepeque rubor cum calore. Serpit id nonnunquam, ſaneſcente eo, quod vitiatum eſt, nonnunquam etiam exulcerato, ubi ruptis puſtulis

(4) V. c. *Nic. Leonicenus* de morbo Gall. p. Luiſ. 35; *Fracaſtorius* de morbis contag. II 15; *Mercurialis* Var. Lect. IV. 9. ipſe quoque *Foeſius* ad locum Hippocratis Prorrhet II. 21. Inter Celſi interpretes *Pantinus*, *Ronſſeus*, *Conſtantinus* ad h. l. In recentioribus *Celſi* editionibus textus quidem, qui ea quoque opera indigebat, emendandi ratio magis habetur, quam interpretandi, qua quoque Celſum indigere ſane nemo non videbit, qui cum Graecis contulerit, quorum quidem loca, nullo vero aut temporum aut probationis reſpectu habito, undecunque in editionibus vulgaribus ſunt corraſa.

ulcus continuatur, humorque exit, qui inter ſaniem et pus videri poteſt. Fit maxime in pectore, lateribus aut *eminentibus partibus* (5) praecipueque in plantis.»

«*Alterum* autem eſt in ſummae cutis exulceratione, ſed ſine altitudine, latum, ſubliuidum, inaequaliter tamen; mediumque ſaneſcit extremis procedentibus: ac ſaepe id, quod iam ſanum videbatur, iterum exulceratur. At circa, proxima cutis, quae vitium receptura eſt, tumidior et durior eſt coloremque habet ex rubro ſubnigrum. Atque hoc quoque malo fere corpora ſeniora tentantur, aut quae mali habitus ſunt: ſed in cruribus maxime.».

Egregia ſane omnibusque numeris abſoluta deſcriptio eſt utriusque *Herpetis miliaris* et *eſthiomeni*, quorum discrimen Graecis ſequioris aeui medicis ſollemne fuit fere omnibus. Non niſi unum laudabo *Galenum*,

(5) *Eminentes* partes antiquis quidem medicis artus audire et obſcoenas partes atque a trunco corporis diſtingui, notum eſt.

qui in *l. de tumor. praet. nat. c. 9.* ita: «*alter* herpes *esthiomenus* est, quem ita nominavit Hippocrates; *alter*, cui nonnulli post Hippocratem *miliaris* (*κεγχριου*) nomen imposuerunt, quia miliis (*κεγχροις*) similis eminentias efficit.» In Herpetis esthiomeni vero descriptione *Hippocrates* ipse, certe locus ille *Prorrhet.* II. 21, Celso ante oculos obuersatus est: sed autopsia destitutus, illum aut non satis intellexisse, aut fugacius, quam par erat, legisse videtur (6).

(6) Subiungit etenim ipsa Hippocratis verba: «Omnis sacer ignis, ut minimum periculum habet ex his quae serpunt, sic prope difficillime tollitur». Quae vero addit: «Pus quo crassius et albidius est, eo periculi minus est», ea de Nomis ab Hippocrate dicta sunt. «Hoc quoque malo fere corpora seniora tentari», Celsus afferit: Hippocrates contra viros donec sexaginta annos superarint. De partibus vero corporis, quas praeprimis Herpes corripit, eadem, quae Celsus, alius affert encyclius scriptor *Julius Pollux* de *Herpete* et *Herpestico ulcere*, ut verius rectiusque utrumque Herpetem salutat, *Onomastic.* IV. c. 25. n. 206. 7. Ex iisdem fontibus Graecis sua hausisse uterque videntur. Saepius dein excitabo Pollucis praeclarum, ut bene a *Saxio* dicitur, opus et quod a Medicis conferatur dignissimum. Vix inter Encyclios et Lexicographos ullus est, qui Graecos medicos curatius legerit, excerpserit.

Notari etiam meretur in altera f. priori Herpetis ſpecie, quam miliarem dein vocarunt, puſtulas non ad penitus humidas, quod plerique putarunt, eſſe referendas. In quibus ſemper *fere pus* eſt, etiam ſaepe ſicciores fuiſſe, Celſus indicat. Recte quidem e *Galeno* aliisque *Gorraeus*: «ἑρπης κεγχριος, quem latini miliarem interpretantur, etiam ἑρπης φλυκ]αινωδης nuncupatur a puſtulis ſuis indito nomine.»

§. IV.

De Epinyctidibus Graecorum ante et poſt Celſum obſeruata.

Qui ex aliis fontibus Graecis Herpetes ignis ſacri appellatione deſignauit *Celſus*, ex aliis prorſus fontibus alio quoque loco de *Epinyctidibus* expoſuit. Qui enim ex Epinyctidibus oriundi Herpetes dicuntur Hippocrati, illos medici ipſo poſteriores a reliquis Herpetibus ſeiungere videntur; et

Interpretatio vero *Seberi* latina, licet in edit. *Lederlini* et *Hemſterhuſii* luculenta immane quantum emendata nuncupetur, vix uſquam ſatis intelligi poteſt, niſi ad archetypum Graecum confugeris.

ab Herpetibus proprie ſic dictis diſtinguere Epinyctidas. Quae quidem primum e *Dioſcoride* (1) ſuſpicio mihi eſt ſuborta, illam iam in Ceſſo, dein quoque in ſequentibus Graecis medicis omnibus (2) confirmatam vidi. De Epinyctidibus a *Celſo* V. c. 28. *ſect.* 15. relata ita ſe habent:

Inter puſtularum plura genera recenſet etiam, quas εξανθηματα Graeci vocant, quorum prorſus diuerſas ſpecies adeo perplexim(3) attingit, ut certi nihil conſtet, niſi boni *Celſi* oculis φλυκταινας (*Targa*) easque ἑλκωδεις

(1) *De Med. mat.* I. ed. Saraceni c. 137. Oleaſtri folia cohibere affirmat Eryſipelata, *Herpetem*, *Epinyctidas*, Anthraces, Nomas &c. III. c. 71. Coriandrum recens cum pane et polenta Eryſipelati *Herpetibus*que mederi: cum melle et vua paſſa vero *Epinyctidas* &c. ſanare. Id ipſum vero Coriandrum, quia res viroſa eſt, ad ignem ſacrum *Scribonius* l. c. ad Epinyctidas *Celſus* l. c. *Plinius*que collaudarunt.

(2) A *Galeno* usque ad *Actuarium*, qui omnes diſſitis ab Herpetibus locis collocant Epinyctidas.

(3) Exanthematum, puſtulis ſimilium, quae ex urtica vel ex ſudore naſcuntur, modo rubentium, modo cutis colorem non excedentium, ſpecies alias *varis ſimiles* facit, nonnunquam maiores varii coloris — vere quidem phlyctaenas — ſed quae fiunt vel ex frigore vel ex igne vel ex medicamentis.

Graecorum obuerſatas fuiſſe. Verum duas deinde ſpecies ſollertius definit *φλυζακια* et *επινυκτιδας*, quas etiam coniungit ipſe *Galenus*, (de tumor. praet. nat. c. 15.) Illa mitior, haec deterior eſſe ſpecies videtur.

Φλυζακιον ſ. *Ψυδρακιον*, (idem *Galeno* et *Heſychio* exanthema) Celſo audit

> «durior puſtula, ex qua humidum exprimitur, quaeque nonnunquam in ulcuſcula abit aut aridiora aut humidiora, modo tantum cum prurigine, modo etiam cum inflammatione ac dolore, exitque aut pus aut ſanies, aut utrumque. Maxime euenit in aetate puerili, raro in medio corpore; ſaepe *in eminentibus partibus.*»

Ex his illuſtrantur, quae de miliaribus formicis §. 3. e Galeno attulimus. Pſydracia enim *Alexander Trall.* (I. 5.) parua cutis tubercula vocat *phlyctidibus* (*φλυκτισιν*) ſimilia illisque exanthemata ſubiungit. Eadem vero a *Julio Polluce* (4) Herpetem

(4) *Onomaſt.* IV. 25. *ſect.* 194. *Pſydracia* exanthemata ſunt ſ. puſtulae ſubigneae (*πυρωδη*, maleſuada eſt Jungerm. et Kiihnii emendatio in *πυωδη*) *ſponte* enatae (*αυτοματα*) exulceratae

ipſum conſtituere dicuntur. Neque premere ſilentio poſſum, *phlyctidem* ab eodem *Polluce* vocari phlyctaenam praelongam maxime circa inguina (βουβωνας) et axillas (IV. 25. 191.)

«Peſſima puſtula eſt, *Epinyctis*, colore vel ſubliuida vel ſubnigra, vel alba, circa quam vehemens inflammatio eſt; et cum adaperta eſt, reperitur intus *exulceratio mucoſa*, colore humori ſuo ſimilis. *Dolor* ex ea ſupra magnitudinem eius eſt. Neque enim faba (5) maior eſt. Atque haec quoque oritur *in eminentibus* partibus et fere *noctu*. Unde nomen quoque a Graecis επινυκ]ις eſt impoſitum.»

Epinyctidas Romanis puſulas liuidas noctu inquietantes appellari *Plinius* autor eſt (H. N. XX. 6.) Remediorum etiam ad Epi-

in ſuperficie. Idem vero ib. *ſect.* 202. Herpetem vocat pſydracia inflammata pungentia (prurientia.) *Aëtio* vero autore Pſydraces etiam Graecis dicuntur puſtulae dolentes citra ſaniei collectionem (*Tetr.* IV. *ſerm.* I. *c.* 128.)

(5) Faba *minor* illa videtur, quam Hellenicam dicit Dioſcorides, c. 157. non *maior* Aegyptia Dioſc. 158. cui ſimile eſt θυμιον *Celſi* V. 28. ſect. 14.

nyctidas miram ubique ſegetem exhibet *idem*, unde Romanis familiares fuiſſe, facile colligitur. *Julius Pollux* (IV. 25. n. 197.) Epinyctidem vocat phlyctaenam liuidam, ſubhumidam, ſanguineam (εναιμον). Haec Romani alii.

Medicos inter Graecos *Oribaſius*, «Epinyctides, ait, ulcuſcula ſunt, quae *per ſe* erumpunt, puſtularum ſpeciem prae ſe ferentia, ſubrubra, quibus ruptis ſanies ſubcruenta defluit. Atque haec quidem interdiu non magnopere excruciant: per noctem vero maiore, quam pro modo ulceris, dolore affligunt.» Eadem fere iisdem verbis *Aëtius.* Omnium optime autem et doctior et experientia callentior *Paulus Aegin.*, qui inter exanthemata et phlyctaenas intercalauit Epinyctidas, eas ita definit: «Ulcuſcula ſunt *ſua ſponte* efflorefcentia (εξανθουντα), quae phlyctaenarum ſpeciem habent (φλυκταινοειδη) ſubrubra, quibus ruptis ſubcruenta ſanies (ὑφαιμος ἰχωρ) effluit. Interdiu non valde infeſtant: noctu vero, quam ſecundum ulcus, magis doloroſa» (6). Hi quippe omnes

(6) *Oribaſius Synopſ.* VII. c. 3. *Aëtius Tetr.* IV. *ſerm.* II. c. 61. *Paulus Aegineta* R.M. IV. c. 9.

Galeni ſectatores *ſua ſponte* id omne accidere opinati ſunt, quicquid e magiſtri hypotheſibus, (§. 6.) quae menti inſederant, non potuerit explicari.

Quae vero omnia qui probe conſiderarit, memineritque, peſſimae indolis fuiſſe Epinyctidas, exulcerationem ipſam eſſe mucoſam, ſtipari nocturnis doloribus, cauſamque morbi inexplicabilem viſam eſſe, vix quenquam eſſe credo, cuius animum labis venereae aliqua ſuſpicio non ſubierit.

§. V.

De Theriomate Celſi coniectura.

Quae vero ubi attentius confidero, aliud ulcerum genus in memoriam reducitur, *Therioma* videlicet a *Celſo* (V. 28. 3. breui ante ſacrum ignem) dictum, quod malum quoque ſerpit, nomenque ipſum inde ſortitum eſſe videtur, quod inſtar ἑρπουτος θηριȣ proſerpit. Ulcus θηριωμα eſt ſecundum *Erotianum* mali moris (κακοηθες), ſecundum *Galenum* ſaeuum (αγριον) (1). Saeuum autem tetrum-

(1) cf. *Gloſſaria in Hippocr.* ed. Frantzii p. 354. 480. et in *Erotiani* locum *Euſtachius*, *Foeſius*

que ulcus revera eſt, quod Therioma *Celſus* ita depingit:

«Color liuidus vel niger. Odor foedus: multus et muco ſimilis humor. Ipſum ulcus neque tactum neque medicamentum ſentit: prurigine tantum mouetur. — Quae omnia ſaepe intenduntur ſitque ex his ulcus, quod (2) *φαγεδαιναν* (Targa: *ἑρπητα εσθιομενον* vulg. edit.) Graeci vocant, quia celeriter ſerpendo penetrandoque usque ad oſſa corpus vorat. Id ulcus inae-

etiam in *Oeconomia Hipp.* ad voces *θηριον*, *θηριωδες*. *Galenus* quidem *το θηριωδες* etiam *φθινωδες*, tabeſcens, appellari addit, de quo *Idem ad Aphor.* VI. 16 diſputat. Ex ulcere autem etiam aegri tabeſcunt et loco cit. ipſe *Galenus το κακοηθες*, ait, *αμεινον ακουειν θηριωδες*. *Dioſcorides* etiam *φαγεδαινικα ἑλκη και τεθηριωμενα* iungit

(2) In vulgatis Celſi editionibus legitur «ſitque ex his ulcus, quod *ἑρπητα εσθιομενον* Graeci vocant.» Paulo poſt etiam *ἑρπης* repetitur. Jam dudum Nic. *Leonicenus*, ut ſagax erat et priſcae medicinae callentiſſimus interpres, ſubolſecerat, e Theriomate non poſſe oriri herpetem eſthiomenum, ſed Phagedaenam (*Luiſini* Aphrodiſ. ed. Boerh. p. 35.) In nouiſſima vero e codd. Medic. recenſione *φαγεδαινα* utrinque reſtituit *Targa*, cui in textus emendatione permulta debemus.

quale eſt, coeno ſimile, ineſtque multus humor glutinoſus, odor intolerabilis maiorque quam pro modo ulceris inflammatio.»

Medicorum in libris ipſius mentio parcior eſt. *Julius* vero *Pollux* (3), qui in explicandis morborum nominibus multus eſt isque fidus interpres, ita: «Therioma ulcus eſt, quod circa *virorum pudenda* oritur, nonnunquam etiam circa digitos (*δακ]υλους*: forte *δακ]υλιους* legendum, circa anum) et alibi, ſanguinem multum nigrum et tetri odoris emittens cum nigredine carnem devorans.»

Si quis vero Epinyctidum cum Theriomatum externa ſpecie, quam *ειδος* Hippocrates vocat, contulerit, nae ille ſimilia utrinque ſymptomata animaduertet. Utrinque malum ſerpit; utrinque color aut liuidus aut niger eſt: multus utrinque et muco ſimilis humor; utrinque odor foedus in-

(3) Onomaſt. IV. 25. ſ. 206. 207. Idem eod. loco quae depaſcunt (*νεμομενα*) ulcera per gradationem quaſi ita ordinat: Herpes, Herpeſticum ulcus, Phagedaena (Voracitas interprete Sebero!!) Therioma, Putredo (*σηπεδων και νομη*), Gangraena tam ſine quam cum ulcere.

tolerabilis, doloresque nocturni pro ulceris ratione vehementes. In eminentibus partibus, artubus et obſcoenis Epinyctis: in verendis virorum Therioma. Accedit ulceris in Theriomate a Celſo memorata inſenſilitas. Quae omnia ſi quis ſecum reputaverit, illi, ut ipſimet mihi, coniectura non ſubnaſci non poteſt, Epinyctidis, peſſimae puſtulae, ſobolem fuiſſe tetrum illud Therioma, quod in Phagedaenam tranſit usque ad oſſa corpus vorantem.

Si cui vero mirum videbitur, *Celſum* non ita, ut *Pollucem*, Phlyctidas, Theriomata &c. in verendis animaduertiſſe, ille meminerit, Celſum, qui medicinam populariter docere cupiit «ut ſimul pudor et artis praecepta ſeruentur», ea ipſa, quae ad obſcoenarum partium vitia a Graecis ſalutaria accepit, in unum caput omnia congregaſſe (VI. 18.) «quia in vulgus eorum curatio etiam praecipue cognoſcenda eſt, quae invitiſſimus quisque alteri oſtendit.» Praecipit itaque ſeorſim de colis ulceribus, per quae ipſe coles exeſus eſt (ſect. 2.) de cancro, qui has inprimis partes infeſtat (ſect. 3.)

de cancri eo genere, quod Phagedaena a Graecis nominatur, in qua quidem nigrities eſt, quae non ſentitur et ſerpit (Therioma), de carbunculo in cole (ſect. 4. 5.), de rhagadiis, condylomate etc.

§. VI.

Galeni de Herpetibus commenta.

Galenus, tot medicorum, quot per ſeptem ſaecula vixere, doctrina omni inſtructus, ipſe vir acris ingenii et facundia praeſtans, ad intelligenda veterum obſeruata non parum opis contulit. De herpetibus nonnulla ſupra excitauimus. Ipſe vero in obſervandis definiendisque morbis tantum operae non impendit, quantum in cauſis eliciendis, quas non ſolum in *qualitatum* uniuerſalium quaternione, quae antiqua fuit ſententia, ſed praeſertim in *humorum* quaternione ab ipſomet efficta poſitas eſſe animo conceperat. Quisnam autem humor quouis in morbo ſubeſſe poſſit, illud omni ingenii, quod ſubtile nactus erat, acumine ſibimet ipſi ac ſuis perſuadere non infauſto proh dolor! conatu adnixus eſt ille Graeco-

rum Brownius. Morborum ſigna rationemque ipſam non niſi leuiter et per tranſennam quaſi attigit.

Eadem ſors obtigit Herpetibus, in quorum cauſam, ſi Dîs placet, ſedulo inquiſivit (1). Herpetum fontem eundem eſſe, qui Eryſipelatis, bilem flauam ſtatuit. E bile ſincera ſanguine remiſſa deriuat *Eryſipelas;* e bile ſincera tenuiore (λεπτοτερη) quae non niſi cutis ſuperſiciem deurit, *Herpetem* per ſe, qui alio loco *Eryſipelas puſtuloſum* audit; e bilioſo humore aut acriore aut craſſiore (modo enim δριμυτερην, modo παχειαν την συστασιν dicit) *Herpetem eſthiomenon* Hippocratis. Ubi vero bilis minus calida et acris eſt, aut ubi pituita (φλεγματι) commiſſa eſt, puſtulas (φλυκταινας) paruas multasque *miliis* (κεγχροις) ſimiles efficit et *Herpes miliaris* (ἑρπης κεγχριος) enaſcitur. Galenus vero ut ingenioſus eſt, ita et opinioſus eſt, neque ſemper ſibi conſtare vi-

(1) Loca, e quibus Galeni de Herpetibus hypotheſin ſequentes medici, ut ipſemet, hauſimus, ſunt de tumor, praeter nat. c. 9. de arte curandi ad Glauconem II. 1. de methodo medendi II. 2. et XIV. 17; inprimis vero excerpta e Galeni deperditis in Aëtii Tetrab. IV. ſerm. 2. c. 60.

detur. De *Epinyctidibus* nihil ufquam praeterquam nomen memorauit et quidem ita, ut fectatoribus aliqua enata fuerit fufpicio, *duriores* illas puftulas Epinyctidas et Pfydracas affines effe verrucarum fpeciebus, myrmeciis et acrochordinibus, certe non nifi propius abeffe (2).

Galeno pofteriores Graeci inde ab *Oribafio* usque ad Jo. *Actuarium* in eadem doctrina perftiterunt, *Paulo Aegin.* forte excepto, qui quaedam fibi propria habet, et *Aëtio*, compilatore quidem, fed non e folo Galeno, verum ex aliis etiam, Archigene, Herodoto, Philumeno, Critone aliisque, quos honoris caufa appellare par eft. E Galenicarum hypothefium uberi quidem illo at immundo fonte deriuata verae medicinae

(2) Inter tumores Achoribus minores Myrmecia, Acrochordonas, Pfydracas et Epinyctidas ut omnibus notas affectiones non nifi nominatim affert *de tumor. praet. nat.* c. 15. Eodem etiam capite, in quo (*Meth. med.* XIV. c. 17) de Herpete agit, agit etiam de Myrmeciis et Acrochordonibus. Quos inter quod cognatio quaedam interfit, non quidem diferte Galenus afferit; fed fufpicio quaedam cognationis e pituita cum bile commifta in verrucarum fpeciebus enata effe videtur Galeni fectatoribus.

clades in Arabas et Arabiſtas quos vocant, eosque medicos defluxit omnes, qui poſt renatum priſcae medicinae ſtudium Humoriſtarum nomine ſunt inſigniti.

§. VII.

De Formicis Arabum.

Per XIII et quod excurrit ſaecula in arte medica principatum tenuit *Galenus*, qui ab Arabibus inter primos verſus et ab ipſo Arabum principe *Avicenna* ſummo in honore eſt habitus.

Quam ipſe deuoraui moleſtiam, illam lectoribus faceſſere nolo. Perpauca etiam ſunt, quibus de Herpetibus doctrina ex Arabibus poſſit illuſtrari.

Epinyctidum nulla mentio, niſi forte ſub *Serae Sari*ue appellatione latuerint (1).

(1) Ex *Rhazis Continente*, cuius copia mihi non fuit, ill. *Grunerus Aphrodiſ.* p. 14. notauit: «Vitium *Sera* antiqui appellant *filias noctis*, eo quod ſera in nocte magis excitatur.» Alio loco *Rhaze Diuiſ.* c. 122. *Sarum* appellare videtur. Ante Rhazem vero Jo. *Serapion* ſ. qui idem, *Janus Damaſcenus* Tr. V. c. 22. (veteris probaeque edit. non illius ab *Albano Torino* interpolatae p. 44.) *Meſſire* vocat, quod cum ulceratione

Herpetes nomen *Formicarum* ſortiti ſunt, non uno illo Romanis uſitato verrucarum ſignificatu (2): ſed *duplici* eo, qui Herpetes omnes ſimulque verrucas una complectitur (3). Quod ſiue ex mente *Galeni* ipſis ita viſum fuerit (§. VI.) ſiue ex *homonymia* vocis arabicae acciderit (4), certum eſt,

in herpetem eſthiomenum tranſit. *Planta noctis Guidoni* de Cauliaco audit (ed. Jouberti p. 264.) quod nomen etiam, quo tempore lues per Europam diffuſa eſt, retinuere.

(2) Μυρμηκια Celſi V. 28. ſ. 14. verrucae ſunt. *Formicationes* verrucis iungit *Plinius* u. c. H. N. XXVIII. c. 7. ubi capillos muliebres crematos cum thure et melle ad varios affectus, u. c. verrucas, ſacrum ignem et formicationes corporum laudat; XXX. c. 22. aliud etiam, quo verendorum formicationibus verrucisque medetur. Conr. *Gesnerus* quidem formicationem dictam putat, quod velut exeſſe carnem formicae videantur. Sed ſeriori aetati vocis haec ſignificatio vindicanda mihi videtur.

(3) Conf. n. 3. ad §. I. locus *Guidonis* de Cauliaco et meminerit puſtulas cholericas a *Galeno* dici Herpetes §. VII. Plures excitare non opus eſt.

(4) *Coſtaeus* et *Mongius* ad *Auicennae* Canon. l. IV. Fen. 3. tr. I. c. 6.: «Non accuſandi tam acriter ſunt Arabes, quibus patrius ſermonis uſus quum ſit, ut Formicae nomen et herpetas et myrmecias indicet. Non eſt tamen ipſa res igno-

nominis confuſione paſſionis ipſius ſignificatum ſaepiſſime reddi impeditum.

Quod etiam in omni Exanthematum genere ſaepius uſu venit, ut iisdem affectibus varia nomina imponantur, id ipſum in Formicarum ſpeciebus accidit. Quas Formicas alii, illas alii Bothor (puſtulas), alii Saphati (Pſoram) appellant, neque alius alii neque ipſemet ſibi conſtant (5). Qua etiam confuſione omnia ita perplexa redduntur et conturbata, ut extricari vix poſſint. Plerique tamen Formicarum tres ſpecies conſti-

rata. Cf. *Caſtellus* et *Golius* ſub vocibus Naml, Namlah. De his vero rogatus amiciſſimus *Sprengel* mihi reſpondit: ſub Formicae nomine Arabiſtas quidem confundere herpetes verrucasque: verum in *Auicennae* et *Albucaſis* archetypis verrucarum nomen eſſe *Thalil:* Formicae (herpeticae) vero *Namil* ſ. *Namlath* cf. Ei. Beiträge zur Geſch. d. Medicin *I.* 3. p. 89. Ipſe etiam antiquiores, ut *Iſaacum* et *Haly Abbas,* probe herpetes verrucasque diſtinguere memini. Huic *Pract. III.* 29. apoſtema (Herpes ulceratus) Formix: *IX.* 13. verum verrucae Formicae audiunt in antiqua illa *Stephani* interpretatione latina.

(5) Cui lubet, adeat *Rhaze* l. *Diuiſ.* c. 132-134. et conferat Ei. l. *ad Almanſ. VII.* c. 16. 17. Hi illo ſunt priores; in illo vero, adiutus (praefat. Diuiſ.) a viro neque improbo neque inerudito, non raro ſententiam mutauit.

tuunt ambulatiuuam, comeſtiuam et miliarem, eiusque ſummum gradum, ignem Perſicum.

Licet autem adeo varia et incönſtans ſit cutis affectuum deſcriptio, hoc tamen in curatione notari meretur, illos omnes adeo malignos adeoque contumaces fuiſſe, ut Rhazeus, Auicenna aliique in caſu grauiori ſaepius Mercurialia commendarint. Eminet in his, qui Galeni preſſius, ac caeteri, veſtigia legit, *Albucaſis*, (6) qui in *Corroſione*, a Formica profecta, Mercuriale linimentum laudauit, cuius ad Arabiſtas uſus inprimis eſt deriuatus.

§. VIII.

De Formicis Arabiſtarum usque ad Saec. XV.

Ex quo ad Occidentis dein medicos in verſionibus, ſi Dîs placet, latinis de morbis ipſis Arabum doctrina eſt delata, illorum etiam aut mutata aut mutilata nomina ad

(6) *Alſaharauius* (qui idem *Albucaſis* eſt) *Theor. et Pract.* Tr. 29. c. 9. de Formica c. 10. de Corroſione, quae utplurimum contingit ex apoſtemate Formicae aut ex Eryſipelate.

Arabiſtas, quos vocant, ſunt propagata et retenta, quin et vulgari ſermone frequentata (1).

In Latinobarbaris medicis vero quae multa de Formicis maximamque partem ex Arabicis magiſtris compilata occurrunt, colligere quidem piget; nonnulla tamen afferam de Formicae inprimis miliaris ignisque Perſici ratione e probatioribus huius aeui Chirurgis et Medicis.

Eminuit in his ſaec. XIII. *Guil. de Saliceto*, non ſolum eruditione ſed etiam propria experientia et maſcula arte praeclarus (2). *Is ipſe* eſt, (3)

(1) Conf. *du Freſne* in *Gloſſar.* ad voces Formica Forſa, Farſa, populare Formicarum nomen. Formicae nomen eodem ſenſu, quo Herpetis olim, uſurpatum fuiſſe demonſtrat locus ex *Act. Sanct.* laudatus. «Franciſca luem ſiue Formicam in collo patiebatur, cuius ignis ſenſim in reliquam corporis partem ſe prorogabat et teneras puellae carnes miſere urebat.»

(2) Verum eſt de *Guilielmo* iudicium *Guidonis de Cauliaco*, principis huius aeui ſaec. *XIV.* medici: «Valens homo fuit, et in arte *Phyſica* (medica) et in *Chirurgia* duas ſummas compoſuit et iudicio meo ſatis bene dixit.» Easdem illi laudes tribuunt et *Hallerus* et *Portalius* poſt *Freindium*.

(3) Editione *Artis Chirurgicae* huius aeui ſcriptorum utor Veneta apud Juntas 1546. f. quae Chirurgos

qui primus, quod memini, «de apostematibus in inguinibus (Chir. I. 42.) et de *pustulis albis* vel *rubeis*, de *milio* etc. quae fiunt in virga vel circa praeputium, (I. 48.) notauit, ipsas oriri a *concubitu* cum *foeda muliere*, aut cum meretrice, unde corruptio multiplicatur et retinetur in virga; aut cum neglecta fuerit in principio, materia venenosa detinetur intrinsecus, corrumpitur pellis et denigratur. Cura ergo festinanda est, quem in finem inprimis exsiccantia commendat.»

Is ipse (I. 63.) Formicam quoque et ignem Persicum, inprimis vero formicam miliarem (4), non solum ab impetigine, quae

Latinobarbaros secundum Autographa exhibet. Quae dein editiones, v. c. Guidonis a *Jouberto*, Valesci a *Beyero*, paratae sunt, in iis dictio magis latina est reddita, rerum vero sensus obscurior, certe saepe ambiguus. Loca *Guilielmi* hac in edit. Juntina sunt p. 303. a. 308. a. 316. b. 318. b. 323. a. b. 324. a, quae, quia in reliquis editionibus rarius *Saliceto* occurrit, describenda putauii.

(4) Herpes esthiomenus ipsi I. 58. pro more saeculi idem affectus cum cancro est atque gangraena. Merito igitur suo *infernalis Herpes* dicitur *Gordonio* et in Mirac. v. S. Antonii *du Fresne* voc. Herpes.

leprofae indolis effe folet, curatius diftinxit, fed etiam formicam miliarem, quam *venenum et virus* dicit, adeo graphice depinxit, ut, fi a dictione barbara disceſſeris, defcriptionem ipfius illi miliaris herpetis *Celfi* fere aemulam dixeris (5).

Poft interna pharmaca *curationis* cardo in Unguentis Mercurialibus verfatur; priore e Lithargyrio, Aloe, Myrrha etc. cum Argenti viui exigua quidem portione; pofteriore vero e Cera, Oleo, Ceruffa et Camphora cum praegrandi Argenti viui cum faliua exftincti quantitate, «quibus unguentis ante dictis»

(5) *Guilielmi* defcriptio haec eft: «In Formica miliari fiunt puftulae paruae in modum Sinapis aut Milii, quae adurunt et inflammant locum et multiplicantur numero multae et fiunt modo albae, modo rubeae, aliquando citrinae. Et quum rumpuntur, maxime emittunt album humidum quoddam, et eft *venenum*, ut fic dicam, et *virus*. In igne vero Perfico fiunt veficae in loco, ac fi ignis ipfum tetigiffet, et non multae in numero multiplicantur fecundum incendium.» Ita quoque Bernh. *Gordonius* materiam venenofam meſſe omni formicae miliari ignique Perfico afferit (*Gruner Aphrodif.* p. 25); idemque in *Lilio* VII. c. 5. paffiones virgae oriri a muliere, cuius matrix eft immunda, plena fanie aut virulenta.

Guilielmus addit «aeger perfecte curabitur» (6). Similia vero unguenta Mercurialia etiam in gutta rosacea s. rubea (l. 18.) et in omni scabie non solum (l. 56.) *Saliceto* laudat, sed alii etiam ante et post ipsum praedicant. Ad omnes cutis infectiones, quae tum temporis frequentes malique moris et cum virulentia, ut dicere solent, fuisse videntur, Argentum viuum saliua exstinctum, quod Arabes iam commendaverant, in usum vocarunt.

Doctissimus ille sui aeui medicus *Guido de Cauliaco* (7) multus quoque est in lau-

(6) «Si hac via (illitione unguenti prioris) non curetur, *Guilielmus* ait, scarificetur audacter locus, fricetur irritantibus, postea ungatur cum unguento antedicto. Et si adhuc per ista non curetur, tunc super loco Cantharides pistatas et mixtas cum sinapi, fermento panis et aceto, applica ut locus excorietur et tunc ungatur locus cum ungu. e Cerae unc. 1. Olei unc. 4. c. Cerussae q. s. f. ungu. add. Argenti viui c. saliua exstincti *unc. quinque* Album. Ouor. 2. Camph. scrup. 2.»

(7) cf. *Tr.* VI. *Doctr.* 1. c. 3. p. Junt. 60. 61. fere totum. De unguento Saracenico addit: «facit educere superfluitates, per os saliuam emittendo (ita rectius Joubertus) et per subascellas resudando, inungendo solum extremitates a genu et cubito in sole aut ad ignem.» Id. Tr. IV. Doctr.

dandis unguentis c. Argento viuo paratis, quod etiam princeps pharmacum ab ipſo commendati Unguenti Saracenici conſtituit. Scimus vero omnes, quibuscunque cutis infectionibus labis quicquam venereae etiam hodienum non raro ſubeſſe et difficulter dignoſci.

Eodem quoque ſaec. XIV. publicis *lupanaribus* Auenionenſibus ab optima regina Joanna, Londinenſibus ab epiſcopo Winceſtrienſi leges latae ſunt, quibus cautum eſt, ne per contractos a *ſcortis* morbos etiam iuuenes, quibus iſta copiam ſui fecerint, *inficiantur* (8).

Ex his vero ſatis apparere arbitror:

1. *Contagii venerei e coitu impuro* contracti hac demum aetate non quidem ſuſpicionem eſſe enatam, verum ex certa iam

2. c. 7. de ulcerum in virga et matricis collo virulentorum corroſiuorum et cancroſorum, rhagadum, ſicuum et condylomatum cauſas dicit eſſe fricationes et tactus inordinatos: Tr. VI. Doctr. 2. c. 7. calefactionis et foeditatis virgae decubitum cum muliere foeda. Cf. *Geſch. d. Luſtſ.* p. 154. ſq.

(8) Statuta ipſa ex *Aſtruc* et *Beck* et excerpta v. in *Gruneri* Aphrodiſ. p. 26. 32.

atque diutina obferuatione non folum *medicis*, fed etiam ipfum *in vulgus* fuiffe cognitum;

2. Puftulas illas atque ulcera, quae Herpetes Graecis, Arabibus *Formicae* audiunt, impuro coitui etiam fuiffe adfcriptas;

3. Ignem Perficum, qui ad *Carbunculos* et *Anthraces Prunam*que Arabum potius pertinet, duce *Auicenna*, male confufum effe cum *Corrofione*, ut *Albucafis* verius vocauit, i. e. exulceratione e Formicis orinda (9);

4. *Cutis affectus* varios, fub quibus venereum faepe virus latet, *peffimae* tum temporis fuiffe *indolis* adeoque contumaces, ut in compluribus pforicis et id genus morbis opus fuerit *Mercurialibus*, iisque ea quidem quantitate, ut faliuatio inde fit fuborta.

(9) De hac confufione praelonga eft difputatio Nic. *Leoniceni* (de morbo Gall. Boerh. p. 25.), qui genuinam ignis Perfici indolem e Formica non repetendam effe demonftrauit.

§. IX.

Formicarum durante ſaeculo XV. notitia.

De Formica contagioque ex impuro coitu contracto eadem fere obſeruarunt medici ſub ſaeculi XV. initio.

Pet. *de Argelata* eandem deſcriptionem Formicae tam ambulatoriae et comeſtiuae (Chir. I. tr. . lc. 5. 6.) quam inprimis miliaris exhibuit. Miliarem peioris indolis dicit, materiae groſſioris et tardioris reſolutionis, quod Cholera mixta ſit cum phlegmate et melancholia. Ad miliarem etiam Formicam porralem, ficalem et bothoralem refert; ſubiungitque pro more ſaeculi ignem perſicum ſ. ſacrum. *Idem* (I. tr. l. c. 30.) agit de puſtulis albis vel rubeis virgae propter conuerſationem cum foeda muliere.

Non multo poſt *Valeſcus de Taranta* ulcera et puſtulas virgae *primitiuas* oriri dicit a coitu cum foetida vel immunda vel cancroſa muliere, aut a femoralibus nigris ſoetidis et immundis, VI. 6. Nullus vero huius aetatis medicus Herpetes, ſimplicem, eſthiomenon et miliarem *Galeni* ad mentem penitius Valeſco nouit et diſtinxit, VII. 24. 25.

Eodem fere tempòrea 1430 *Thom. Gafcoigne* nouit «diuerfos viros, qui mortui fuerunt ex putrefactione membrorum fuorum genitalium, quae corruptio et putrefactio caufata fuit, ut ipfi dixerunt, per exercitium copulae carnalis cum mulieribus.» Duos nominatim adfert (1).

Saeculo medio XV. *Leon. Bertapaglia* iisdem fere verbis, ut *Argelata*, I. 3. Formicas, I. 4. vero ignem perficum definit, et in hoc idem *Albucafis* unguentum Mercuriale commendat. Eadem itaque hoc adhuc tempore Formicarum et notitia et frequentia fuit.

Poft mèdium vero faeculum graffari coepit *lues venerea* per omnem fere Europam et quidem initio fub externa *Formicarum* faepiffime fpecie.

Tefte *Jo. Widmann* f. *Saliceto* medico Badenfi et poftea Profeffore Tubingenfi «puftulae *formicales* vel Afafaticae, *dictae Malum Franciae, ab a.* 1457 *ufque in praefentem annum* 1500 de regione in regio-

(1) *Gruneri* Aphrodif. p. 31. Gefch. d. Luftfeuche p. 313.

nem dilatatae ſunt cum ſaeuis accidentibus» (2).

Conr. Schellig med. Palatinus et Prof. Heidelbergenſis inter Germanos primus, quod ſcimus, peculiarem *de lue Gallica* librum conſcripſit. Illum autem in indice vocat «in puſtulas malas, morbum, quem *malum de Francia* vulgus appellat, quae ſunt de genere *Formicarum*, conſilium», cuius in praefatione, ut §. I. retuli, *Jac. Wimphelingius* «morbum hunc, dicit, non, ut vulgus opinatur, nouum, ſed ſuperioribus annis tam viſum, quam aegerrime perpeſſum.» Ipſe Schelligius formicam miliarem exacte ſatis non ſolum definit, ſed in fine etiam ad ſaeculi genium curationem addit (3).

Ante vero quam per Germaniam a. 1493. 94 lues venerea ſaeuiit (4), iam 1488 in Hi-

(2) Cf. Geſch. d. Luſtſeuche p. 13. loco 1457 forte legendum eſſe notaui 1475. cf. *Gruneri* Aphrod. p. 47.

(3) Geſch. d. Luſtſ. p. 5. *Exc.* p. 1. 9. *Gruner* l. c. p. 40. deſcriptio p. 41. curatio p. 46.

(4) Per Germaniam luem iam a. 1493. et 94. diffuſam fuiſſe teſtes ſunt hiſtoriographi *Exc.* p. 112. ſq. laudati.

ſpania, teſte *Petro Martyre*; 1492 vero in Italia, teſtibus *Fulgoſo*, *Capreolo*, *Sabellico*, plurimi ea ſunt tentati (5). In obſidione Nouarenſi 1495 *Marcellus Cumanus* (6), qui inſinitos Bubones et multos Carolos (Chancres) curauerat, vidit «*puſtulas* ſ. *veſicas epidemias* ſicut granum milii ſub praeputio aut ſuper balano ortas, quae tanquam *Formica corroſiua* ulcerabantur.»

Conr. Gilinus (7) «puſtulae, ait, aliquando ſunt ſicut Milium — quandoque abſoluitur nomen ignis Perſici de illis, ſuper quod eſt illic puſtula de genere Formicae comeſtiuae — paſſio Gallica multotiens coniungitur cum Formica.»

Nat. *Montetesauro* «Saphati, inquit, quod deinde exulceratur ulceribus cruſtoſis, valde ſimilatur in principio Formicae.

Nic. vero *Leonicenus*, ut ſimul doctus erat ſagaxque, facile errare eos vidit omnes,

(5) *Exc.* ad Geſch. p. 94. 97. 102. *Gruner* l. c.
(6) *Geſch. d. Luſtſ.* p. 14. *Exc.* p. 11. *Gruner* p. 52.
(7) Loca *Gilini* v. in Luiſ. Aphr. ed. Boerh. p. 342. ſq. *Monteteſauro* ib. p. 115. *Leoniceni* ib. p. 136. *Almenaris* ib. p. 367. *Beniuenii* p. 599. et in Dodonaei obſ. p. 94. De omnibus cf. uberius Geſch. d. Luſtſeuche.

qui luem modo ad Elephantiaſin, modo ad Impetiginem, modo ad Saphati ſ. Pſoram, modo ad ignem Perſicum Prunamque retulerint. Ipſe non *unum* dixit morbum Gallicum, neque «*ſimplicem* morbum, qui cum eiusdem naturae puſtulis omnibus eo laborantibus morbo accidat, atque ideo vel puſtulae melancholicae, vel eryſipelas, vel herpes ſiue formica vel aliquo *uno* nomine ſpeciali in cunctis poſſit appellari.« Ipſe quidem iudicat: «*Milium* (Malum, in I. edit. Luiſ.) hoc, quod morbum Gallicum vulgo vocant, inter *epidemias* debet connumerari. — Sunt puſtulae partes primum obſcoenas, deinde reliquum corpus atque ipſam praecipue faciem occupantes.»

Jo. etiam *Almenar*, qui primus poſt Leonicenum morbum Gallicum non unum eſſe aſſeruit, neque e varia puſtularum ſpecie diuerſimode definiendum, Pſorae (Saphati) quidem magis aſſimilari putat; addit tamen accidere ſaepe ut Eſſeris, Formicae etc. aſſimiletur. Ad puſtulas etiam unguenta Mercurialia commendat.

Ant. quidem *Beniuenius*, inter veri nominis medicos facile princeps (*Haller*), pu-

ſtularum variarum nomina miſſa facit; ſed prae aliis luculenter deſcripſit quatuor illarum genera admodum diuerſa, in quibus etiam ſunt «*varis ſimiles* figurae rotundae, e quibus ſquamis reſolutis prominebat caro rubicundior, ex qua virulentia foetens et grauioris odoris profluebat.» Ad herpetes miliares et varis ſimiles puſtulas *Celſi* (§. III. IV.) quam proxime accedere videntur.

Prae reliquis autem laudandus eſt *Jo. de Vigo*, longa amplaque artis exercitatione ſub finem ſaec. XV. initiumque XVI. magnopere celebratus Chirurgus, qui, quo loco de Formica inprimis miliari et igne Perſico in genere multis egit, ea omnia et ipſum Saphati *lui Gallicae communia* eſſe tradit, et Mercurialia externa praecipue commendat ad omnes malignas corroſiuasque exulcerationes. Idem ipſe, quo loco de lue Gallica praecipit, omne genus Apoſtematum et excreſcentiarum, *omne genus Formicarum*, *Herpetem* ipſumque *Eſthiomenum* cum illa complicari vidit; vidit ulcera ambulatiua, maligna, formicoſa; laudat ceratum et linimentum ex argento viuo ad *Formicam morbi Gallici* atque per eius-

modi pharmaca (cap. de Formica miliari) afferit: «quamuis materiam, facientem ulcera corrofiua virulenta atque maligna, eradicari per os educendo, vel per feceffum, vel per multos fudores» (8).

Efficitur ex his

1. Tum temporis luem faepiffime fub Formicarum fpecie comparuiffe et quidem praecipue miliarium, non vero fub hac fola unicaque,

2. fed etiam exocharum aliarum aliarumque et quidem tum puftularum humidarum fcabiei, pforae etc. tum papularum ficcarum impetiginumque, quin ipfius Eryfipelatis; diuerfas autem pro loci temporisque ratione fuiffe;

3. Formicas vero caeterasque has puftulas omnes non folum a caufa venerea, fed ab aliis etiam caufis profectas effe, quas adhuc nondum fatis perfpectas medicis,

(8) *Chirurg. Copiof.* de Formica, Formica miliari et igne Perfico l. II. c. 6-10. de Sahafati l. IV. c. 6. de morbo Gallico V. c. 1. 2. quo ultimo loco etiam linimentum et ceratum fuum Mercuriale, inprimis vero in *Compendiofa* l. V. ad Formicam morbi Gallici ulceratam Linim. cum Merc. fublim. adhibet. cf. *Gefch. d. Luft.* p. 90. fq.

fuiſſe videmus, non niſi ad Galenica initiatis;

4. Puſtulas quidem plerumque in virga occoepiſſe a Carolis, eo tempore dictis; medicos nondum vero nouiſſe, coitum impurum ipſum malorum fomitem fontemque fuiſſe.

Alex. quidem *Benedictus*, veterum medicorum doctrina imbutus, in *Anatome* ſemen hominis valetudine ac ſalacitate impurum, muliebre vitiato ſimile vocat; univerſum corpus diſtemperamento in morbo Gallico vitiatum dicit et proſtitutarum virus totum orbem infeciſſe. Sed Benedicti poſtremi libri ſerius, 1511 ſunt editi (9). *Jo. de Vigo Chirurgia* quidem a Practicis magis lecta eſt et intellecta: ſed ante a. 1513 nondum typis excuſa. Neque quenquam noui, qui ante *Geo. Vellam* (10) expreſſe dixerit, aegritudinem hanc a partibus obſcoenis tanquam a *propria minera* originem traxiſſe.

Verſus ſaeculi XV. finem et inprimis ſub initium ſaec. XVI. alia etiam ſimul morbi facies ſurrexit. A *Variolis magnis*, Africae

(9) *Geſch. d. Luſtſ.* p. 90. *Exc.* p. 82. *Gruner* l. c.
(10) *Geſch. d. Luſtſ.* p. 100.

incolis *Pians*, ab *Erasmo* lepide *poscae* dictis, omnium saepissime lues initium nomenque desumsit. *Jac. de Bethencourt* 1527 demum morbum *Venereum* dixit et eodem fere tempore *Fracastorius Syphiliticum*. Nomen autem *Formicae* dein exoleuisse videtur: ulcerosa vero luis indoles nunquam e medio penitus est sublata. Ipsi vero *Herpetes* non amplius subhumidae pustulae atque ulcera dicti sunt: sed potius pustulae aridae, aut papulae, *Fernelio* teste (II. 7. c. 4.), vocari coepere, e quibus ruptis nec pus nec sanies exit.

Joh. itaque *Wierus*, praeclarus ille post medium saeculum XVI. medicus, commemorauit (11) «inter morbi Gallici accidentia inauditum et intolerandum malum, quod milites Hispani in inferiorem Germaniam intulerunt, communicarunt. Vocatur *Formica* estque venenatus malignus et contumax *Herpes* siue serpigo: sumit autem initium a verendis, progreditur ab iis per uniuersum corpus cum doloribus et intolerabili pruritu. Nominabo itaque *Formicam Gallicam*, Teutonice Zitterschen siue Flechten.

(11) Obseru. l. II. §. 28. in Opp. p. 976.

§. X.

De venereis morbis confectaria quaedam.

Quae hactenus expofita funt ubi fine praeconcepta opinione attentius confideraveris, dubitationi vix locus effe poteft, quin hoc quidem tempore *lues venerea* eadem fpecie et forma primitus apparuerit, quae ipfis medicis fub *Formicarum* appellatione iam dudum fuit percognita. Ea vero tempeftate, qua libidines, ftupra ac fcortorum lenocinia omnium fere corpora mentesque corruperant, illam ipfam Formicam, quae antea non nifi *fporadice* acciderat, ubique gentium *epidemice* quafi graffatam effe atque peioris et peruicacioris indolis euafiffe medicorum complures animaduerterunt: alii vero nouum morbum effe caelitusque demiffum in vulgus, cui iftiusmodi probari folent, fparferunt.

Quae fecundum Arabes dictae funt Formicae, Graecorum fuiffe *Herpetes*, fatis conftare arbitror, quos inter praeprimis *Epinyctides* et e probabili coniectatione *Theriomata*, fymptomatibus notisque iisdem ftipari videbis, quibus venereus etiamnum

morbus ſignatur (p. 23. 25); iſtis inprimis etiam verenda colemque infeſtari; et, ut *Celſus* ait, in id genus cancri abire, quod *Φαγεδαινα* a Graecis nominatur. Neque repugnat auctoritas *Hippocratis*, qui non ſolum a Nomis diſtinguit Herpetes, omnium ulcerum quae ſerpunt curatu difficillimos: ſed etiam ex Epinyctidibus oriundos Herpetes familiares *virili aetati* dicit *viris*que praeſertim in integra aetate conſtitutis.

Propterea tamen neque *omne Herpeticum* venereum fuiſſe contenderim, neque Herpetum *ſola* ſub ſpecie delituiſſe venereum virus. Proteiforme hoc ſi quod unquam malum, cuiusmodi noſtra aetate eſt, eiusmodi ab omni aeuo fuit. Ex iis, quae ante dicta ſunt, non niſi hoc effici poſſe videtur, phlyctaenas et Epinyctides ulceraque Herpetica varia iam olim venereae ſaepius proſapiae fuiſſe; attamen quoduis etiam ſiue ſcabiem ſiue pſoram mentiens exanthema ab eiusmodi labe, ut hodienum contingit, ſaepius etiam olim non fuiſſe immune.

Morboſus autem *fomes*, qui per contagium verendorum omnium facillime ac ſaepiſſime propagatur, ipſe non niſi in ipſis par-

tibus obſcoenis e libidine diſſoluta *primitus* hinc illinc, certe alicubi ultro ac ſponte genitus enatusque videtur. Nullus unquam in vitae temperantia error peccatusque committitur, qui aliquam ſaltim labem ſanitati non inferat; neque illius expers eſſe unquam poterit libidinis intemperantia, quae ſimulac in utroque ſexu ſaepius valideque inualeſcere coepit, fomes impurus non ſubnaſci non poteſt, in obſcoenis praeſertim partibus, quae foetidam volaticamque ſpirant acredinem. Inde etiam contigiſſe videtur, quod *Plinius* nonnullique medici veteres iſtud ipſum, quod viroſiſſimum glanduloſi praeprimis generis foco inhaeret, muliebri non ſolum fluxui, eique non plane inſonti, verum ipſi etiam ſemini virorum tribuerint.

Eiusmodi vero fomes virusque nullo non ſiue tempore ſiue loco generari poteſt et propagari: maxime vero eo, quo laſciuiam ac ſalacitatem per civitates gentesque regnaſſe hiſtoria docuit. Nullum quoque tempus atque nullus locus, quorum ſuperſtes eſt memoria, variis illis *localibus* malis, quae obſcoenas partes obſident, ſiue unquam ſiue usquam expers fuiſſe videtur (*Geſch. d. Luſt-*

ſeuche). Ex obſcoenis noſtra aetate per ſyſtema lymphaticum *abſorbetur* virus et cum corpore toto communicatur. Idem vero ab omni aeuo contigiſſe reor, ac ſyſtema lymphaticum, licet ab antiquis medicis ignoratum, muneribus tamen ſuis nunquam non potuiſſe perfungi. Suſceptus autem fomes aliorum ſub laruis morborum ſeſe recondere variosque affectus mentiri ſolet. Ipſe itaque nunquam a me impetrare potui, ut temere iis fidem haberem, qui ſibi aliisque perſuadere ſtudent, libidinum mercedem meritasque iamdudum per omnem terrarum orbem poenas ſaeculo demum XV. ab incolis inſulae Hiſpaniolae ad nos reportatas et in Europam nauibus fuiſſe aduectas. Hanc quoque noſtram ſententiam nupera confirmauit notitia, luem veneream et ad luem remedia in Indiae Sinaeque imperio ab omni iam memoria non fuiſſe incognita.

Qui vero factum ſit, ut fomitis impuri cognitio per tot ſaecula Graecos medicos fugerit, probabili quadam ratione explicari poſſe arbitror. *Hippocratem* priſcosque medicos, qui modo pauci ſuperſtites ſunt, poſthabitis morborum cauſis, morborum

praecipue non nifi *ειδος* ac figna notaffe nouimus. Naturae hominis eos enim latuit cognitio penitior. Quo vero tempore *Galeni* non fatis laudando ftudio aliquanta certe corporis noftri cognitio phyfiologica illuftrari coepit, eodem idem *Galenus* hypothefibus fuis omnem obfcurauit pathologiam. Ea vero fors opinionum, quarum commenta, ut *Celfus* dicit, dies delet, naturae autem iudicia confirmat, non ea fors medicae obtigit arti. Qui naturae iudicia in *Galeni* effatis proftare putarunt medici, vix quicquam fibi datum putarunt, quam ut fecundum partes corporis affectus cuiusuis fpeciem et praefertim *colores* exacte fcrutarentur, e quibus humorem morbofum morbique naturam diuinarent. Quo factum effe videtur, ut in veras morborum non inquifiuerint caufas easque inter etiam fomitem impurum neglexerint, donec per ingravefcens ex immani libidine malum tandem innotuit. Ea ipfa tamen aetate a plerisque pro topico praecipue affectu adhuc eft habitus.

Lues autem, e damnofa Veneris voluptate oriunda, non *unus* eft ac fimplex *morbus*, fed *diathefis* quaedam feu difpofitio, quae

pro *temporum coeli*que varia ratione, quin ſecundum *ſingulorum* quoque hominum *temperiem* ſub admodum diuerſis aegritudinum formis aut deliteſcit occulte, aut manifeſte apparet. Cum *Horatio* dicere auſim:

Quo teneam vultus mutantem Protea
nodo?

Huiusmodi vero lues mihi illa *omnis* eſſe videtur, quae *ipſo coitu*, quo quidem loco luis praecipuus focus eſt, facillime cum aliis *communicari* et ad ipſam *prolem propagari* poſſit. *Summa* eius *genera* eſſe equidem arbitror *Lepram*, malum, quod *Pians* vocant, ipſamque *Syphilidem*.

Lepra Orientalium gentium indigena lues, cuius antiquiſſima eſt commemoratio, ex Aſia Aegyptoque omni quidem aeuo, inprimis per bella ab Europaeis geſta, per Europam ſaepius eſt diuulgata.

Pianica, Africae etiamnum endemia lues, variolis illis praegrandibus fungoſis conſpicua, quae in decurſu furunculos fere noſtros aemulantur, lues illa non quidem Graecis et Arabibus prorſus ignota videtur: certe vero ſub *variolae magnae* nomine verſus finem XV. et initio XVI. ſaeculi

per Occidentem graſſata eſt, ipſiusque fomitem diſperſiſſe Maranos non equidem negauerim.

Venerea vero lues, quae *Syphilidos* iam nacta eſt appellationem, Europae inquilinus videtur eſſe morbus, qui ſub *Herpetum* inprimis ulcerumque ſerpentium varia forma a ſumma memoria per Occidentem ſemper quidem ultroque regnavit, ita tamen, ut aliorſum illata contagia temporibus, ut ita dicam, ſubſeciuis iuxtim locum habuerint. Extranea illa vero, niſi forte ſaepius nouiterque redintegrata fuerint, poſt aliquod temporis ſpatium miteſcere primum, dein etiam exoleſcere videmus, indigenamque luem ſuas in ſedes reuerti omnes.

De morbo *Yaws*, quem hibrida voce *Framboeſiam* appellarunt, quamque in Peruuianis oris endemiam viderunt Hiſpani, dubius adhuc haereo, utrum impuris quoque morbis an non annumerari poſſit?

Ternariae vero, quam diximus, *lui* praeter contagem utramuis *communis* eſt aliqua affinitas et viciſſitudo atque ex alia in aliam ſubinde tranſitus. Affectuum inprimis ex intemperie impura prognatorum par aliqua

et aequalis fere ratio eſſe videtur, cui ſimilem ex alia intemperie vix enaſci viderimus. Cui loco fomes inhaeſit, genitali, ore, papilla, ibi malum primo non niſi locale eſſe ſolet diuque ſaepius ita perſiſtere, ut vel meris topicis mederi illi queamus. Abſorptione vero fomes in corpus poſtea receptus, ſummam inprimis cutim impetere ſolet aut cutis internam propaginem, atque utrobique diuerſa variaque exanthematum genera excitare. *Diuerſa* quidem in qualibet, certe in Lepra ac Syphilide, eſſe ſolent, unde, quaenam cuiusvis praenuncia foret, hariolari fere poſſimus. Cuiusuis etiam luis adeo *varia* exanthemata cutis affectusque proſtare videbis, illorum ut ſpecies non niſi aegre internoſci, numerusque iniri vix poſſit. Praeter cutim vero adipemque, quae ſubiacet, tenellas quoque oſſium membranas, perioſtia vocamus, inuadit; ipſaque mox oſſa exoſtoſi, hyperoſtoſi diraque carie citius, certius et periculoſius afficit et corrumpit, quam alius unquam fomes quicunque morboſus. Ex quo vero malum ſiue mora et neglectu, ſiue aegri ſecundum temperiem ingraveſcere coepit, cutim ipſam aut cor-

rumpit aut corrodit. Cum aliis etiam morbis pessimo omine complicatur ita, ut, quicunque demum morbi fuerint, virus hoc humores corporis polluat omnes, quibus vero in turpe tabum dilapsis, lenta quidem, sed misera morte perimitur aeger.

Selegi non nisi nonnulla ex iis consectariis eo iam tempore elicitis, quo originem indolemque impurae luis omnigenae omni olim opera inuestigavi. Hoc vero studiorum genus, ad alienum ab his munus euocatus, missum quidem feci, a munere tamen non alienum putaui, ut de variis, quae ad hos morbos pertinent, oblata occasione, sententiam meam etiamnum senex exponerem.

Occasio autem hoc demum tempore se mihi obtulit, quo Facultatis medicae Decanatu, a medio a. 1800 ad medium fere a. 1801 gesto, me abdicaui. Hoc ipso quidem anno et per tres abhinc annos multa salutaria aetatisque nostrae studiis accommoda statuenda, Academiae moderatoribus probata legibusque *Regiis* sunt, sancita, quae alio vero tempore locoque erunt enarranda. Jam vero, ut more maiorum promotiones Doctorum at-

que Licentiatorum Medicinae et Chirurgiae publice indicem, officii mei ratio postulat. Vitae studiorumque rationem ipsi exponent Candidati.

Ego *Georgius Christianus Salveter* d. XIII. Jan. a. MDCCLXX. Kiloniae natus sum. Parentum, adhuc superstitum, cura quam assidua fuerit in formanda tenera aetate, gratus nunquam non recordabor. Scholam urbis publicam frequentaui atque dein ad Chirurgiae studium incumbere coepi. Eum in finem Hauniam petii, ubi ad *Muthium*, urbis Hauniensis chirurgum, accessi. Is mihi, quinam chirurgiae sint fontes, monstrauit, atque morbos quoque chirurgicos leviores tractare docuit. Post aliquod tempus a viro de me bene merito discessi, quo chirurgiae rite addiscendae omnem nauare operam possem, et virorum, qui eandem aliasque disciplinas chirurgo necessarias tunc temporis docebant, praelectionibus interesse, quibus clarissimis viris quantum debeam, grata usque mente agnoscam. A b. *Hennings* Osteologiam et Myologiam addidici, a *Winsloewio* Splanchnologiam, a *Schumachero* Angiologiam cum Syndesmologia, atque Chemiam, a *Calliseno* et *Koelpinio* Chirurgiam, a *Todio* denique Therapiam et materiam medicam. Nosocomia simul, tam ciuicum, quam Fridericianum, frequentaui. Ad medicinae iam studium animum applicans, Kiloniam reuersus sum, ibique per quadriennium institutione usus

profeſſorum in hac academia docentium, quorum in me merita animo nunquam excident. Cl. *Weberi* praelectionibus in materiam medicam, doctrinam de febribus, et botanicam, clinico etiam inſtituto interfui; *Henſleri* in Diaeteticam, Anthropologiam, Phyſiologiam, Pathologiam, Semioticen et Therapiam tam generalem, quam ſpecialem; *Fiſcheri* in medicinam legalem, quo porro duce non ſolum omnes Anatomiae partes pertractaui, ſed cadaueribus etiam diſſecandis operam dedi, quae ita ipſi ſeſe probauit, ut proſectoris ſecundarii partes mihi demandaret, et ad conficienda nonnulla praeparata in uſum Muſei Anatomici operam qualemcunque meam adhiberet.

Poſt exhibitum ſpecimen inaugurale *de Splenis fabrica et uſu* vernaculo ſermone exaratum *Licentiatus Medicinae et Chirurgiae* renunciatus eſt d. 1 Jul. 1800.

Me, *Auguſtum Henricum Ferdinandum Gutfeldt*, mater optima, menſe Junii anni 1777 in urbe Altonana, patri, cuius cineres maxime veneror, peperit. Erat is *Matthias Gutfeldt*, medici experientiſſimi virique humaniſſimi laudibus inter ciues auxilium illius frequentiſſime implorantes gaudens, mater vero *Margaretha Euphroſyne*, *Immanuelis Schütze*, conſulis tunc Altonani, filia. Patrem praematura mors eripuit, cum ſeptimum vix aetatis annum agerem. Mater peritis me primum praeceptoribus, ac breui poſt tempore viris doctiſſimis, Gymnaſii Altonani Profeſſoribus, erudiendum tradi-

dit. Per nouem annos classes Gymnasii omnes frequentaui, inter alios viris meritissimis *Dusch* et *Henrici* doctoribus usus.

Elapso spatio isto, artis salutaris dignitate captus, academiam *Chiloniensem* petii, inter ciuium numerum a Prorectore magnifico *Fischero*, semestri hiberno anni 1796, receptus. Per menses octodecim praelectionibus Professorum huius academiae clarissimorum interfui. Cursum anatomicum duce *Fischero* peregi, ac sub auspiciis eiusdem exercitationibus quoque anatomicis practicis operam dedi. In Chirurgia et Physiologia praeceptore eodem gauisus sum. Praelectionibus *Hensleri* physiologicis, pathologicis diaeteticisque interfui. *Weberum* audivi de materia medica practica differentem. *Ackermanni* demonstrationes frequentaui pharmaceuticas.

Denique viris in arte sua peritissimis, *Schrader*, *Suersen*, *Eimbke* et *Steffens*, in addiscendis elementis Physices, Chemiae, ac Historiae naturalis usus sum.

Jenam postea profectus, cursum ibi anatomicum duce *Lodero* iterum sum emensus. Praelectiones *Hufelandi* in Therapiam generalem et specialem, *Gruneri* in Semioticen audiui. In rebus philosophicis doctore gauisus sum *Fichtio*. Chemiam iterum et Physicen experimentalem, *Goettlingio* et *Voigtio* praeeuntibus, medicinam forensem, *Fuchsio* viam monstrante, tractaui. Anno elapso, *Georgiam* adii *Augustam*, ut in disciplinas, quas dicunt, auxiliares medici-

nae diligentius incumberem. Interfui praelectionibus *Blumenbachii* in hiſtoriam naturalem et Anatomen comparatam. In Phyſica experimentali praeceptore uſus ſum *Mayero*; in chirurgia *Arnemanno*. Clinicum inſtitutum, quod in noſocomio publico *Strohmeyeri* curae mandatum eſt, per annum; clinicum, quod dicunt, chirurgicum, quod ab *Arnemanno* dirigitur, per ſemeſtre frequentaui. Praelectionibus denique hiſtoricis *Schloezeri* interfui. Bibliotheca regia ſtudioſe uſus ſum, qua in re maxime mihi fauit *Reuſſius*. Huius beneuolentia excitatus, auſus ſum ingredi certamen litterarium cum ciuibus academicis, in quo mihi contigit, ut commentatio mea *de febre flaua* praemio ſecundo, benigno Ordinis Medicorum iudicio, ornaretur.

Poſt publice d. 17. Sept. 1800 defenſam diſſert. *quaeſtiones tres medici argumenti ſiſtentem* renunciatus eſt *Doctor Medicinae*.

Ego *Johannes Jebens* natus ſum Fridericopoli a 1772, patre Nicolao Friderico, urbis conſule, matre Cornelia, Chriſtophori Maynzhuſen filia. Ab amantiſſimis parentibus prima religionis et litterarum elementa edoctus, quatuor dein annos a *Lützenio*, ſcholae latinae in urbe patria rectore, in philoſophicis, mathematicis et philologicis ſtudiis inſtitutus ſum. Tunc pharmaciam *Esmarchio* duce Huſumi didici, et annis, qui diſcendae huic arti impendi ſolent, transactis eandem, in regionibus exteris ulterius excolere operam dedi. Tunc,

ad medicinae ſtudium animum applicans, Kiliae, ubi a 1796 *Fiſchero* Prorectore albo academico nomen inſcripſi, per biennium et ſex menſes ſum commoratus. Praeceptores mihi fuere, in phyſiologia, pathologia, medicina legali et diaetetica *Henſlerus;* in materia medica *Weberus;* in anatomia theoretica et practica, phyſiologia et chirurgia *Fiſcherus;* in logica et metaphyſica *Reinholdus;* in encyclopaedia medica *Reyherus:* in chemia *Eimbke;* in morbis infantum *Hargens.* Anno 1798 Jenam adii, ubi in therapia generali et ſpeciali *Hufelando*; in ſemiotica *Grunero;* in anatomia *Lodero;* in re botanica *Batſchio;* in medicina forenſi *Fuchſio* praeceptoribus uſus ſum. Anno 1779 Hauniam me contuli et rem obſtetriciam theoretico-practicam *Saxtorphio* duce didici.

Specimen inaugurale *de Tuſſi conuulſiua* exhibuit et *Medicinae Doctor* renunciatus eſt d. XI. Oct. 1800.

Ego *Henricus Chriſtophorus Kluth* Hamburgi d. 16. Sept. 1774. natus ſum, patre *Diederico Gottlieb Kluth* typographo et matre *Anna Margaretha Dau.* In ſchola Johannea per ſeptem annos inſtitutione virorum doctiſſimorum uſus ſum. Anno 1792 tempore autumnali ſtudiis chirurgicis operam navare conſtitui duce b. *Friderici*, ſenatus et orphanotrophei chirurgo, et tam in orphanotropheo iſto, quam in privata celeberrimi Viri praxi exercendae artis feci periculum.

Scientias vero medicas acquirendi caufa anno 1796 Hauniam me contuli, ubi fcholas virorum clariffimorum frequentaui. *Todium* therapiam fpecialem et generalem, materiam medicam, pathologiam et femioticam docentem audiui. B. *Aasheimio* in medicina forenfi; *Callifenio* in chirurgia et medicina forenfi; *Winsloewio* in anatomia; *Schumachero* in anatomia et botanica; *Mantheyo* in chemia; b. denique *Saxtorphio* in arte obftetricia et anatomia praeceptoribus ufus fum. Praeterea Chirurgorum praeftantium inftitutione fum gauifus, *Giefemanni* in chirurgia et praxi militari; *Skieldrupi* in practica artis obftetriciae parte, phyfiologia, pathologia et anatomia; *Poffelti* in doctrina de morbis offium et chemia; *Colsmani* in applicatione fafciarum; nec non *Henriquesii* in applicatione fafciarum et chirurgia manuali: cuius etiam viri aufpiciis in diffectionibus et operationibus chirurgicis in cadaveribus perficiendis fum verfatus. Chirurgiam et Medicinam practicam intuendi feliciffimam mihi opportunitatem praebuerunt nofocomia, tam ciuicum, ubi duce *Jacobfenio* morborum decurfum obferuaui, quam Fridericianum, ubi *Schumacherum* morbos externos tractantem, et *Bangium* quoque ad aegrotorum lectos fum fecutus. In nofodochio puerperarum regio praeftantiffimam inueni occafionem artem obftetriciam duce ampliffimo *Sylv. Saxtorphio* perdifcendi, partus naturales et praeternaturales obfervandi iisdemque opitulandi,

nec non morbos infantum et mulierum tractandi.

Renuntiatus eſt *Doctor Medicinae et Chirurgiae* d. XIII. Dec. 1800 poſt exhibitam diſſertationem inauguralem *de Rheumatiſmo chronico.*

Hoc quoque tempore examen aut medicum aut medico-chirurgicum ſubierunt

Joh. Chriſtianus Eduardus *Fabricius* Hauníenſis.
Pet. Frider. *Paulſen* Huſumenſis.
Jo. Em. *Pfefferkorn* Hachenburgo-Weſtphalus.
Frid. *Janſen* Tonningenſis.
Nicol. *Johannſen* Flensburgenſis.
Pet. Carolus *de Coutouly* Francogallus Pictavienſis

qui laurea doctorali, quam dicunt, digni iudicati ſunt candidati, quorumque vitas una cum ſpeciminum inauguralium indicibus ſuo tempore euulgabit ſucceſſor meus, mei amantiſſimus *Fiſcherus*, cui, permiſſu *Regio* iter ſanitatis gratia ſuſcipiens, Decani munus tradidi d. XIV. Maii MDCCCI.
